

Korszerű újítások a budapesti iskolákban

A nyolcosztályos népiskola — A testnevelés színvonalának emelése — Repülőgépmodellezés mint tantárgy — Ipari ismeretek a polgáriban — Elsősegélynyújtó drogista tanoncok

A vallás- és közoktatásügyi miniszter az 1940. XX. t.-c. végrehajtásával kapcsolatban tudvalevőleg új tantervet adott ki a *nyolcosztályos népiskolák* részére. A tanterv és a vele kapcsolatos útmutatások országos érvényűek, a népoktatás egyöntetőségét és eredményességét biztosítják. A főváros különleges viszonyaira való tekintettel a polgármester a tankerületi főigazgató hozzájárulásával elrendelte az úgynevezett helyi irányító tanmenetek elkészítését. A megbízott pedagógusok részletes tájékoztató munkájukat elkészítették és bemutatták a polgármesternek, aki azt felülvizsgálatra megküldte a tankerületi főigazgatónak. A főigazgató jóváhagyása esetén a tanmenetet a fővárosi tanítók vezérkönyvül fogják használni.

A tankötelezettségnek nyolc évre történt kiterjesztése a népiskolák felsőbb tagozatában működő *tanerők továbbképzése* terén különösen nagy feladat elé állította a *Pedagógiai Szemináriumot*. Arra való tekintettel, hogy a vallás- és közoktatásügyi miniszter által a nyolcosztályos népiskolák részére kiadott Tanterv és Utasítás a felsőtagozat osztályainak tananyagbeosztásában a régi tantervvel szemben lényeges eltéréseket tartalmaz, a felső tagozatban működő tanerők részére továbbképző tanfolyam nyílt meg a Pedagógiai Szemináriumban. Az alsótagozatú osztályokban működő tanerők részére is volt külön tanfolyam a Pedagógiai Szemináriumban.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter leiratában értesítette a fővárost, hogy *a testnevelés tanítását országos viszonylatban magasabb fokra kívánja emelni* és megbízta a polgármestert, hogy Budapest területén végeztesen kezdeményező lépéseket ebben az irányban. Ennek megfelelően a polgármester rendelkezésére a Pedagógiai Szemináriumban huszonöt férfi és huszonöt nőtanító részére továbbképző tanfolyamot rendeztetett, amelynek tárgya a népiskolás korú gyermekek

testnevelésének szakszerű tanítása volt. A tanfolyamot végzett tanítók az 1942/43 iskolaévben a népiskolák felsőtagozatú osztályaiban a testnevelés tanítását látják el.

Sok új munkája mellett két *reformirási tanfolyamot* is tartott a Pedagógiai Szeminárium azoknak a népiskolai tanítóknak kiképzésére, akik a reformirást még nem sajátították el.

Több népiskolai férfitanító, a ki a népiskolai napközi otthonokban csoportot vezet, a Pedagógiai Szemináriumban *repülőgép-modellkészítés oktatására* nyert kiképzést. A jövő tanévtől ezek a tanítók a napközi otthon csoportokban repülőgép-modellek készítésével fogják foglalkoztatni a reájuk bízott gyermekeket, hogy ezáltal a tanulóknak a repülés iránti szeretetet és érdeklődést felébresszék és játék közben bevezessék őket a repülés technikájának alapismeretébe.

Érdekes, korszerű kísérlet folyik néhány év óta a Mester-utcai polgári fiúiskolában: *az ipari ismeretek és műhelymunka oktatása*, ami igen szép eredménnyel járt. Most ezt a gyakorlati életre nevelő oktatást a Váci-út 61. számú polgári fiúiskolába is bevezették. Ennek a tantárgynak, amelyet a két iskolában a kézimunka és mezőgazdaságtan órák helyett tanítanak, a kellő szakképzésben részesített tanárok, *más polgári fiúiskolákba való bevezetése fokozatosan megtörténik*, annak megfelelően, amint a szükséges helyiségeket az iskolák rendelkezésére lehet bocsátani.

A kereskedőtanonciskoláknak is van korszerű érdekessége. A *drogista* szakirányú kereskedőtanonciskola tantervébe a vallás- és közoktatásügyi miniszter rendeletével az *egészségtan* felvételét engedélyezte, különös tekintettel arra, hogy a légmentes szervezetben *a drogisták mint elsősegélynyújtók* szerepelnek és emiatt megfelelő kiképzésükre van szükség.

Budapest kirándulóhelyei

A régi magyar ujságírók sorozatában ma Rákosi Viktor-ról emlékezik meg a MAGYAR FŐVÁROS. Rákosi Viktor összegyűjtött munkái hatalmas sorozatot tesznek ki. Az „Elnémult harangok” írója, Sipulusz humoreszkjeinek alkotója azonban ujságíró is volt. Ezekből a cikkeiből, amelyeket nem az örökkévalóság számára alkotott, hanem a nap derűjét szolgálta velük, való az itt következő, amely a múlt század-végi Budapest kiránduló-helyeit éneklí meg a maga aranyos sipuluszi humorával:

Mikor a fővárosi boulevardok szomorú fáin az első kis zöld rügy kiüti a fejét s a kávéházak elé elkezdik kirakni a hordóba ültetett leandereket; mikor a szép asszonyaink világos ruhában kezdenek megjeleni a verőfényes korzón; mikor a lóvasúti kocsikról leszedik az ablakokat és felrakják helyettük a vászon napellenzőket: a fővárosi ember rájön, hogy itt a tavasz, nagyot nyújtózkodik, megrázza magát, színes inget, tarka nyakkendőt, sárga cipőt ölt és hivatalosan elismeri az évszakováltozást.

Eleinte megelégszik azzal, hogy a szélesebb utakon nagyokat sétál és kiolvasztja magából a téli hideget. Elmegy a Dunáig s valamelyik parti kávéház elöl elégűlten nézi, hogyan zsendűl neki a budai hegyek friss zöldje. Kisétál a városligetbe s mohón szí magába egy kis tiszta levegőt. Így lassankint mintegy szoktatja magát a mozgáshoz a nagy téli elnyomorodás után.

A margitszigeti és budai kiskorcsmák

Az első nagyobb sétáját a pesti ember a Margitszigetre teszi. Ez még nem kirándulás, ez csak séta. De olyan séta, hogy a fővárost teljesen elveszíthetjük szeműnk elöl és százezer munkás nyüzsgésének zaja is csak tompa morajjá átsűrűdve hatol fűlűnkig. Szóval szabadnak, remetének érezhetjük magunkat a százados fák hatalmas lombjai alatt és egy árnyékos szöglet sötétségében megvonulva bámulhatjuk a szőke Duna tova siető hullámaít. De azért a Margitsziget nem kirándulóhely, sőt az előkelő társaság divatos korzója.

A kirándulás határát érintik a budai zöldbeli kocsmák, melyek oly hivogatólag fekűsznek a váron túl, a hegyek lábánál. Mikor még a budai

hegyekben az a híres jó bor termett, e kocsmákban igen jutányos feltételek mellett, a legkellemesebb módon leihatta magát a fővárosi polgár; de most e kis kocsmák, melyek a Trombitás, a Márvány-menyasszony, a Politikus krájlzer, a Zöld huszár és más efféle (nem leleményes, de népszerű) névre hallgatnak, kénytelenek valami külön vonzóerőt kitalálni. Így a Krájlzlernek az a híre, hogy ott a libapecsenye uborkasalátával a század legnagyobb alkotásai közé sorozható; a Trombitás-ban a bőrs sertéskarajt hajdukáposztával eszi mindenki, aki a bőrs sertéskarajt (hajdukáposztával) életének legszebb emlékei közé akarja sorozni; viszont a Márvány-menyasszony az ott készűlő székely-gulyás eredetét egyenesen Attiláig, az isten ostoráig vezeti vissza, sőt az esetre, ha a székelyek a maguk eredetével hajlandók messzebb menni, ő is habozás nélkül kész követni őket.

A turisták

Mielőtt a kirándulóhelyekre áttérnék, fel kell önöket világosítanom arról, hogy Budapest lakói kirándulás tekintetében két részre oszlanak. Az egyik rész az, mely ha kirándulni akar, hát minden ceremónia nélkül összeszedi a családját és megy ki a zöldbbe. A másik rész áll a tudományos alapon, európai minták szerint működő kirándulólókból. Ezek szervezett társulathoz tartoznak, kényelmetlen hosszú botokat cipelnek magukkal, szeges, nehéz cipőt viselnek és a térdüket meztelenen hagyják. Mindezt a turista elnökök, alelnökök, örökös díszelnökök és tiszteletbeli elnökök parancsára és bizonyos alapszabályok értelmében tesszik. Az egyesületbe szorított turista kirándul, mert muszáj neki, olyan helyre, ahová semmi kedve sincs neki elmennie. Viszi a nagy botját, mely neki terhére van és mely Budapest környékének Alpestelen jellegénél fogva épp oly felesleges munka, mintha egy csónakot vinne magával. Bár szolid családapa, kénytelen a térdét fitogtatni,

Schäffer Károly

okleveles mérnök

vasút-út-beton építési vállalkozó, kövező mester

Budapest, IV., Felső: Sándor-utca 16.

Telefon 189-735.

különben a célt lenézi. Mindazon embereket, akik ott és úgy mulatnak, ahol és ahogy nekik tetszik, elnökök beleavatkozása nélkül: a turista szervezetek basibozukoknak nézik, akik méltók a művelt nyugat megvetésére. Viszont a basibozukoknak joguk van, amint a vicinális vasúton a hegyek közé repülnek, a poros országúton, nyelvüket kilógató, izzadó turisták fölött sajnálkozni.

A vicinális

A pesti oldal népies kirándulólhelyei közül első helyet foglalnak el Ujpest és Rákospalota. Itt vannak a kerti kocsmák hideg sörrel, savanyú borral és kuglizóval. A munkások és a szegényebb iparosok tömegesen tódulnak ide, s élvezettel nyelik a sört és a port, folyton panaszkodva a nagy forróság ellen, állapotukat dühös kuglizással súlyosítják. Káposztás-Megyer, Ujpest tőzsomszédságában, szintén nagyon népszerű vasárnap hely, ez az egyetlen vidék Európában (belevehetjük a gyarmatokat is), melyen a szőlőtöke direkt ecetet terem, a bort átugorva. Ujpest mellett van a Dunán az úgynevezett Szűnyogsziget, az iparosgegek kedves mulatóhelye. Csak egy napot, az egy vasárnapot kell itt tölteni és az ember egész héten — vakarhatja a szűnyogcsipéseket.

Ujpestet ma már ló- és villamosvasút köti össze a fővárossal, Rákospalota a bécsi fővonal mellett fekszik, tehát mind a kettő könnyen hozzáférhető. A többi népszerű kirándulólhelyhez vicinális vasutak vezetnek.

Szokás gunyt üzni ezekből a vicinálisokból. Hogy köbhögös a masinájuk, hogy lasan járnak, sokszor elakadnak, kikötkenek, a menetrendet nem tartják meg és ráznak, mint egy közönséges parasztszekér. Van benne sok igaz. De az is igaz, hogy vasárnaponként ötven-hatvan ezer embert visznek ki a kemenceforróságú fővárosból üdülni a környék falvaiba. Öreg emberektől kezdve, le a csecsszopó gyerekekig tódulnak vasárnap reggel a középsorsú családok, a kis vasúttakra, nagy kosarakban viszik magukkal az ennivalót, valamelyik szomszéd faluban megállapodnak, az erdőben elhelyezkednek, a mezőkön futkároznak s késő este mezei virágokkal felbokrétázva térnek haza. A sok sápadt, vézna, vértelen nagyvárosi gyerek szed magára egy kis színt, s felfrissíti az életkedvét.

A versenykuglizás

A pesti vicinálisok: a cinkotai vasút, melynek vonalán Mátyás-földje máris virágzó nyaralótelep; a szentlőrinczi vasút, mely Kis-Pestet és Erzsébetfalvát érinti; a soroksár-haraszti vasút. Mindegyik vonal mentén szakadatlanul keletkeznek új meg új telepek a drágaság által a fővárosból kiszorított szegény pestiek számára. Kis-Pest híres kuglizóhely: ott kezdték meg a nagy versenykuglizást, melynek első dija egy szép villa volt. Kis-Pest Erzsébetfalvával együtt olyan hely, hol a vasárnap kiránduló kedvére kihemperegheti, kimulathatja magát, anélkül, hogy sokat költene. Soroksár-Haraszti, Mátyásföld szintén hemzseg a „kint a bárány, benn a farkas“-t játszó ingujjra vetkezett fiatalaságtól. E helyeken a primitívebb műveltség, az egyszerű ízlés és a jókedv pótol mindent: a festői táj s a kényelmesen berendezett vendéglők hiányát.

Költségesebb és előkelőbb kirándulólhely Pécel, de legkivált Gödöllő, melyet, tőzsomszédságában a regényes Besnyővel, különösen kedvel a művelt lakosság. Itt már árnyékos erdők és drága vendéglők fogadják az elkényeztetett pestit.

Ha a pesti ember jobban elszánja magát és nagyon tiszta levegőben akarja megfürösztetni porlepett tüdejét, akkor a budai helyek felé fordul.

E részen igen népszerű hely a Gellérthegy. Ide is sokan vonulnak fel vasárnaponként és egész délután a fővárosnak alattuk terülő panorámáját bámulják, vagy a hegynek oldalában futkároznak. Közele kirándulólhely a városmajor; olesó kocsmáival, ördöghintáival, amerikai fotográfusaival nagy kedveltségnek örvend; gyp és árnyék bőven kínálkozik a közönség számára.

Svábhegy, Zugliget

Legcivilizáltabb, legelegánsabb és legdrágább kirándulólhelye a fővárosnak a Svábhegy. Ez már egész város; telidesteli van fényűzéssel és ízléssel épített szép villákkal, melyekben a leggazdagabb fővárosi emberek laknak. Ez olyan divatos nyaralóhely, mint egy tátrai, vagy balatoni fürdőhely. Az asszonyok nagy luxust üznek s az élet költséges. Bár fogaskerekű vasút visz fel, a javíthatatlan turisták gyalog szokták ezt a hegyet megmászni.

Turistaságra a budai rész kiválóan alkalmas. A Svábhegy mellett terül a Zugliget, hatalmas, sötét erdejével, hol órák hosszat el lehet magányosan bolyogni és hallgatni a madarak dalát. A Fácán és a Disznófő című modern vendéglők nagyban hozzájárulnak ahhoz, hogy a fővárosi ember kényelméből sem áldoz fel semmit, mikor a sűrűben romantikus hangulatokat élvez.

Az erdőkön túl vannak aztán Budakeszi, Török-Bálint, Vörösvár, s még egy csomó falu, melyek felé egész gomolyagokban megy a kiránduló közönség, s raffinált lelkét megfürösztli a falusi élvezetekben, melyek közül a sváb rezes banda nem az utolsók közé tartozik.

A Zugliget szomszédságában terül el a Lipótmező. Gyönyörű völgyben, erdők közepette van itt egy szomorú, nagy ház: az örültek háza. De nincs is több szomorú pontja az egész vidéknek. Kokett villák mosolyognak ki a fák lombjai közül, szőlőlugasok, rózsatermő kertek, ezerféle virág, tölgy- és bükkerdők sötétje örvendeztetni a tekintetet, s a szép völgy végig hangos a fővárosiak vidám lármájától.

Budáról is vezet egy vicinális vasút Szent-Endrére, e kis dunaparti városba. E vasút mentén az egész vidék feléledt. Első stációja a Római

fürdő, mely évszázados, nagy, terebélyes faóriásai-
val s gyönyörű tiszta vízü uszodáival hívogatja az enyhülni vágyó fővárosit. Azután tovább Kálász, Békás-Megyer, Pomáz: mind olyan hely, mely vasárnaponként hemzseg a budapesti kirándulótól. E falvak felett erdőborította hegyek emelkednek, tele pompás erdőkkel; ezek azok a hegyek, melyek kedvéért a mi turistáink hosszú botot és tiroli szeges cipőt öltenek. (Nem tudom, hogy a hegyek imponálnak-e nekik annyira, vagy ők akarnak imponálni a hegyeknek?) E hegyek innen felhúzódnak Visegrád, Esztergom alá, gyönyörű részleteik vannak, de a fővárosiak még csak most kezdik azokat felfedezni és kultiválni.

A budapesti kirándulások végső határai: Tata-Tóváros, Esztergom, Visegrád. Aki ezeken is túl megy, az már nem kiránduló, hanem utazó, s ez már nem tartozik az rubrikámba.

A budai jogkönyv Szendy Károly híres ajándé

Pár évvel ezelőtt Szendy Károly polgármester pompás ajándékkal gazdagította a Fővárosi Könyvtár-t. Ez az ajándék Buda város középkori jogkönyvének harmadik kézírata. Most a Fővárosi Könyvtár Évkönyvében kiváló tanulmányt találunk a budai jogkönyvről (Ofner Stadtrecht) dr. Relkovič Neda székesfővárosi gimnáziumi tanárnőnek, a kérdés legkiválóbb ismerőjének tollából. A tanulmány teljesen tudományos alapon készült, mégis a közönség szélesebb rétegeit is érdeklő részekből igyekszünk itt alább néhányat kiválasztani.

Buda város középkori jogkönyvének eddig csak két kéziratát ismertük: a lyceumi és a Cromer codexet. Előzőt Pozsonyban az ev. lyceum könyvtárában őrzik; díszes külsejű folió, valószínűleg eredeti kézirat s a XV. század első negyedére vall. A Cromer-féle papiroskodex Frank István pesti egyetemi tanár hagyatékából (1845-ben) a magy. kir. Pázmány Péter tud. egyetem könyvtárába került. Nevét régi tulajdonosától, Cromer Lénárdtól nyerte, ki 1560-ban Kassa városi jegyzője volt. Egyszerű külsejű folió s valószínűleg a lyceumi kodex másolata. 1938-ban a jogkönyv harmadik, eddig ismeretlen kézírata került a Fővárosi Könyvtár tulajdonába. Szendy Károly polgármester a jogkönyv történeti értékét felismerve és értékelve megvásárolta azt 5000 pengő árán a könyvtár részére Bozsenyik Béla ny. tanár (erdélyi menekült) hagyatékából. Alakja quart, anyaga papiros, régi bekötési táblája hiányzik, címe nincsen.

A kodex elején, a jogkönyv szövegét megelőzőleg, 12 pontban összefoglalva hűbérjogot tartalmazó szabályok vannak Jure feudali, alatta Von den Lehn Recht oder Rittergut címmel. Írása a XVI. század közepére vall, későbbkori, mint a jogkönyv írása, nyelve is újabbkori, tehát későbbben fűzték hozzá, még pedig a kézirat elejére. Erre megviselt lapjai is utalnak, melyek éppen olyan kopottak, mint a jogkönyv első és utolsó oldalai. Lapszám nincsen; víznyomata pajzs, melyből erősen stilizált szalagok csüngenek.

A hűbérjog után hét üres oldal következik, utána a jogkönyv szövege. Az egész egy kéz írása, beleszámítva az 1502-ből és 1503-ból eredő függelék is; a másolás ideje a XVI. század eleje. Szokás szerint csak a lapok egyik oldalán van lapszám; így a lapok száma 74, az oldalszám tehát összesen kétszer 74, azaz 148. A 49/a lapig a másoló ugyanazt a papirost használta, mert a vízjegy ugyanaz: körbe rajzolt mérleg, mely hatágú csillagban végződő nyélen függ. Az utána használt papiros már más: víznyomata körbe rajzolt horgony, mely hatágú, körön kívül rajzolt csillagon függ.

A 60/b lap után számozatlan üres lap következik, utána a jogkönyv folytatódik 61-es lapszámmal. A másoló rubrummal írja a fejezetcímeket és szöveg közben is pirossal cifrázza a betűket. A lapokat csak ritkán írja hasábos beosztással, pl. a tartalomjegyzéket, az árszabást stb.; a fejezetek zömét azonban nem hasábozban másolja. Bizonyos gyakorlatlanságra mutat, hogy a III. fejezetet piros betűs címmel együtt az előző fejezet folytatásképpen írta le. Előfordul, hogy az egész oldalt félig írja tele, de utána hasábozban folytatja.

*

Buda joga a középkor folyamán nagy tekintélyre tett szert. Míg kezdetben Székesfehérvár és Esztergom joga a mérvadó, a XIII. században a budai jog mind jobban lép előtérbe.

A budai jog előtérbejutása az Anjouk uralkodása alatt még jobban észlelhető. Az uralkodók gazdasági politikája a városalakulást mozditja elő az egész országban. A szabadalmak megadása a villa-ból civitas-t fejleszt s ha a város fekvése kedvező, főképpen ha kereskedelmi útvonal mellett épült, fejlődése, gazdagodása biztosítva van. Az